

El destí de l'arquitectura actual va més enllà de la resolució formal, funcional i constructiva dels edificis. Les conseqüències de les accions arquitectòniques s'estenen de manera que sobrepassen els seus propis límits. Formen part d'un sistema molt més ampli que inclou paràmetres com el territori, el paisatge, la climatologia, la història, la societat, la cultura, la demografia, la mobilitat, els recursos o l'economia.

Per això, la Biennial d'Arquitectura del Vallès es presenta com un recull immillorable de treballs d'arquitectura de tota mena i condició, a partir dels quals reflexionar des d'una certa distància, però sempre des del present i amb vista al futur, sobre el sentit de la nostra disciplina i sobre les conseqüències que se'n deriven.

Amb aquests paràmetres presents, partint de les xifres proporcionades per aquesta i per anteriors edicions i sense perdre de vista la particular resolució d'algunes de les obres dels diferents apartats, intentarem activar una sèrie de qüestions que ens han de portar a apuntar, de manera esquemàtica, algunes estratègies necessàries per millorar des dels temps actuals, però sobretot de cara al futur, les condicions d'habitabilitat de les comarques vallesanes.

1. UNES XIFRES INQUIETANTS

En l'actual edició de la 4a Biennial d'Arquitectura es presenten un total de 143 obres. El nombre d'obres presents supera les 117 de la 1a edició (2001) i les 123 de la 2a Biennial (2003). En canvi, és inferior a les 190 obres presentades en la Biennial immediatament anterior (2005).

La divisió en categories també varia substancialment respecte a les edicions anteriors. En la Biennial actual hi consten 22 obres noves de promoció pública (15,38%), 87 obres de promoció privada (58,04%), 16 obres de rehabilitació (11,18%), 8 espais exteriors (5,59%) i 10 treballs d'interiorisme i obra efímera (6,99%). En la 3a Biennial, en canvi, hi són presents 47 obres noves de promoció pública (24,73%), 89 obres de promoció privada (46,84%), 22 obres de rehabilitació (11,5%), 20 espais exteriors (10,52%) i 12 treballs d'interiorisme i obra efímera (6,3%). En la 2a Biennial, el pes específic entre les obres de cada una de les categories és també, com en l'edició del 2005, més equilibrat: 29 obres noves de promoció pública (23,57%), 63 obres de promoció privada (51,21%), 10 obres de rehabilitació (8,13%), 12 espais exteriors (9,75%) i 11 treballs d'interiorisme i obra efímera (8,9%).

En les dues darreres edicions, els texts introductoris dels respectius catàlegs publicats incideixen en el dinamisme de les comarques vallesanes. Líders en creixement econòmic, es veuen afavorides per un important desenvolupament industrial, per la implantació de serveis, per l'ús de noves tecnologies i per la presència creixent de nova població. Això explica, entre altres coses, el fet que les dues capitals del Vallès Occidental, Sabadell i Terrassa, hagin assolit a hores d'ara els 200.000 habitants i que la quantitat d'obra nova que es construeix durant aquests períodes estigui per sobre de la mitjana de Catalunya.

Les Biennals, per tant, es presenten com *l'aparador idoni* d'un dels sectors més actius d'aquestes comarques. I també, tal com s'afirma en els texts que acompanyen el recull de les obres, com *l'altaveu* que ajuda a difondre les construccions de més qualitat.

La iniciativa és molt lloable. Tot i així, el grau qualitatiu de les obres presents en totes les edicions, i en especial en aquesta 4a Biennial, és força irregular. Com també ho és la cada vegada major desproporció en el nombre d'obres presentades en cada una de les categories marcades per l'organització.

Resulta evident que en el rànquing d'edificacions d'enguany, el primer lloc l'ocupa l'apartat d'obra nova de promoció privada: 87 obres d'un total de 143 (58,04%). Un tant per cent que supera amb escreix el de les anteriors Biennals. En aquesta categoria, al contrari que en d'altres, les diferències entre el gran ventall de construccions presentades són remarcables. Diferències que van des de la grandària de les operacions fins al caràcter, emplaçament i formalització d'aquestes. Tot i aquestes diferències, el predomini absolut quant a tipologia edificatòria se l'emporta l'habitatge i, més concretament, l'habitatge plurifamiliar (31 obres), seguit de ben a prop de l'habitatge unifamiliar aïllat (30 obres). També són habitatges unifamiliars les 10 obres inserides entre mitjaneres en trames urbanes consolidades, les 6 promocions de vivendes unifamiliars aïllades en filera o les 3 operacions conjuntes de diverses vivendes unifamiliars aïllades. El total de tipologia de vivenda és, per tant, de 80 obres sobre 87: un aclaparador 91,95%. Les set restants edificacions les constitueixen 2 seus socials d'empresa, 1 escola de golf, 1 comerç a la ciutat, 1 església evangèlica, 1 vestuari d'escola privada i 1 tanatori.

Molt allunyat quant a nombre d'obres respecte al bloc de promoció privada, i en clara davallada en comparació a les anteriors edicions, es troba l'apartat d'obra nova de promoció pública: 22 edificacions (15,38% sobre el total). En aquesta categoria, les diferències qualitatives entre les obres no són tan remarcables com en la promoció privada. En general, el nivell mitjà constructiu i formal és notable. També resulta més variat el ventall de tipologies. Tot i trobar-nos novament amb una majoria d'edificis d'habitatge plurifamiliar (8), tenim també 4 centres d'ensenyament primari, 1 escola bressol, 2 centres cívics o de serveis, 3 poliesportius o centres d'esports, 1 teatre, 1 tanatori i 2 comissaries de mossos d'esquadra.

En la categoria d'obres de rehabilitació, una modalitat en què haurien de figurar un elevat nombre de treballs pensant que moltes de les intervencions edificatòries s'haurien de fer en centres urbans consolidats, hi trobem tan sols 16 obres presentades (11,18% del total) de molt variat caràcter i qualitat: 5 ampliacions d'edificis històrics remarcables, 4 ampliacions o reformes de vivendes unifamiliars entre mitjaneres, 3 reformes o ampliacions de naus industrials destinades a equipament, 2 ampliacions d'arquitectures de menys de 30 anys d'antiguitat, 1 reforma interior d'una masia i 1 reforma d'una església romànica.

Igualment sorprenent és el nombre de treballs presentats en la categoria d'interiorisme i efimers: només 10 treballs d'un total de 143 (6,99%). Un apartat que, en alguns casos, es troba molt a prop de la rehabilitació i que, com aquesta, també hauria d'estar saturat de propostes diferents i innovadores.

Si sorprenen les xifres de les dues modalitats anteriors, més ho fa el nombre d'espais exteriors, urbans i civils presentats: només 8 (5,59% del total), el percentatge més baix de totes les edicions. Els resultats, a diferència d'altres apartats, són força remarcables i dignifiquen en molts casos les edificacions i entorns que els envolten.

Davant d'aquestes dades tan irregulars i a la vista de les evidents desproporcions que se'n deriven ens qüestionem, en primer lloc, què està passant des de fa uns anys a les comarques del Vallès quan, en un certamen considerat pels entesos com l'aparador de la millor arquitectura de la zona, es produeixen aquestes diferències, en alguns casos flagrants, entre les categories, les tipologies, els emplaçaments i les qualitats constructives i formals de les obres. I si aquest recull selecte de treballs, presentats de manera voluntària per entitats o arquitectes que es consideren satisfets de la seva feina, respon realment a una realitat més àmplia i és extrapolable a una situació més generalitzada a escala comarcal.

2. UNS DESEQUILIBRIS INCÒMODES

Per respondre a totes aquestes qüestions ens veiem obligats a anar més enllà de la pròpia disciplina arquitectònica i a contrastar algunes dades, no tan sols a escala comarcal, sinó també a escala de Regió Metropolitana. En aquest sentit cal remarcar que, tot i que la Biennal es presenta com un certamen que agrupa en un mateix nivell les dues comarques vallesanes, les diferències entre elles quant a geografia, demografia, qualitat i ús del territori, activitat econòmica, residus o mobilitat són importants. El Vallès Occidental, per exemple, amb 1.400 habitants per km², es troba més poblat, més urbanitzat i, per tant, pateix una ocupació territorial més densa; en canvi, gaudeix de més infraestructures i mitjans de transport col·lectiu que faciliten la mobilitat d'una població que majoritàriament no es desplaça gaire per anar a treballar. El Vallès Oriental, en canvi, amb 425 habitants per km², gaudeix de més terreny lliure, majoritàriament forestal; però la dispersió de la seva urbanització i el desplaçament de la població per motius laborals són dues de les causes que la converteixen en una comarca insostenible pel que fa a mobilitat.

És només dins d'aquest context més ampli, i tenint en compte les idiosincràcies pròpies de cada una de les dues comarques, que es pot intentar respondre al ventall de desequilibris presents en aquesta darrera edició de la Biennal d'Arquitectura del Vallès. I, de retruc, provar de reflexionar sobre la situació de la disciplina arquitectònica i sobre la seva adequació a les necessitats de creixement d'aquests territoris.

El primer desequilibri, el més remarcable, es produeix en la xifra total d'edificacions privades respecte a les intervencions de promoció pública. Segons dades oficials, entre els anys 2003 i 2005, al Vallès Occidental, només l'11% dels habitatges edificats són protegits i es concentren en molt pocs municipis: Sabadell (el 67%), Mollet, Terrassa, Sant Cugat, Sant Quirze i Cerdanyola. El restant 89% és de promoció privada i supera en xifres absolutes el del conjunt de la resta de comarques de la Regió Metropolitana. Si el nivell de renda bruta familiar és equiparable en totes elles i, en el cas del Vallès, lleugerament inferior a la mitjana catalana, la situació és molt desfavorable.

Al Vallès Oriental, només un 2,5% de l'habitatge és protegit. Si considerem que al Barcelonès l'habitatge protegit assoleix un 21%, la diferència és encara més notable. La Biennal, tant en anteriors edicions com en la del 2007, es presenta com una selecció elitista, però no per això el ventall d'obres presentades deixen de ser el reflex verídic d'una situació comarcal clarament injusta quant a inversió pública.

El grau qualitatiu entre les dues categories accentua encara més la diferència entre elles. En l'apartat d'obra pública de nova planta, la pràctica totalitat de treballs presentats són d'una factura estimable, tant els equipaments com els habitatges. A tall d'exemple, i sens perjudici d'altres lloables intervencions, es poden destacar la claredat elegant que mostren els CEIP Can Roca de Terrassa, Ferrer i Guàrdia de Granollers i Miquel Martí i Pol de Lliçà d'Amunt, i la bona factura de la coberta de la Pista Esportiva F. Calvo de Rubí. I en habitatge, la flexibilitat i el tractament material i cromàtic del bloc de 14 vivendes de Terrassa o l'habilitat amb què l'Edifici Ronda Europa de Sabadell dona resposta mitjançant el seu progressiu esglaonament a dues diferents conjuntures urbanes.

CEIP Can Roca.

Edifici ronda Europa.

La situació de l'obra pública no és equiparable a la de la promoció privada. Tot i així, algunes de les 87 obres d'aquesta categoria demostren que es pot realitzar una excel·lent arquitectura, sobretot en edificacions de servei i en operacions de menor envergadura, com habitatges unifamiliars, plurifamiliars o en filera. La seu social de Lola Casademunt a Cardedeu, l'Escola de Golf a Terrassa o el Tanatori de Barberà constitueixen, entre d'altres, alguns d'aquests exemples quant a equipaments. Habitatges inserits en la trama urbana, com la casa 101 a Mollet del Vallès, vivendes unifamiliars aïllades com la deliciosa extensió volumètrica en planta baixa de Sant Feliu del Racó, de clares ressonàncies coderchianes, els 5 habitatges en filera de Cardedeu, els 75 habitatges de la Promoció Baldrich a Terrassa o l'edifici C de 120 habitatges a Rubí serien, entre d'altres, digníssims exemples de promoció privada.

La segona desproporció detectada en les xifres abans analitzades es troba en la gran quantitat d'habitatge, tant plurifamiliar com unifamiliar, que domina de manera aclaparadora les altres tipologies edificatòries i les intervencions en espais exteriors. De fet, si considerem que una part important dels treballs de rehabilitació i d'interiorisme presentats són vivendes, el nombre augmenta encara més.

Aquest fenomen s'explica des del creixement generalitzat de les comarques vallesanes durant els darrers anys. Un creixement econòmic i constructiu, tal com afirmen les presentacions de les anteriors Biennals, però sobretot demogràfic. L'augment de la població es deu a la immigració que cerca treball en una zona que es troba en franca expansió, però també al desplaçament de primeres residències procedents d'una Barcelona que expulsa els seus habitants per l'encariment desmesurat de l'habitatge. Això es reflecteix en la proliferació de vivendes, sobretot en alguns municipis del Vallès Occidental com Terrassa, Sabadell, Rubí, Sant Cugat, Cerdanyola, Barberà, Sant Quirze i Castellar, amb un total de 60.000 nous habitatges construïts en un període de 10 anys (1991-2001). En el cas del Vallès Oriental, els 35.000 nous habitatges apareguts durant el mateix període, es concentren majoritàriament a les poblacions adjacents a l'eix de la C-17 de la Garriga a Granollers, tot i que també són abundants a Cardedeu i Sant Antoni de Vilamajor.

Al Vallès Occidental domina la tipologia plurifamiliar amb un 77%, mentre que el restant 23% pertany a l'habitatge unifamiliar i es concentra a ciutats com Terrassa, Sabadell, Rubí, Sant Cugat, Castellar i Cerdanyola que, malauradament, comparteixen a la vegada trames urbanes compactes i difuses. Al Vallès Oriental, en canvi, és molt alt el percentatge d'habitatges unifamiliars, un 41%, i aquest guarda pocs punts de diferència respecte a la tipologia plurifamiliar en bloc, que en aquesta comarca es troba en un 59%. Quant als habitatges unifamiliars en filera, aquests es troben majoritàriament a Castellar, Sant Quirze i Cerdanyola al Vallès Occidental; i a Granollers, les Franqueses i Cardedeu, al Vallès Oriental.

Aquestes xifres subratllen des d'una visió més panoràmica el que novament està reflectint, a través de les obres presents, la 4a Biennial d'Arquitectura del Vallès: el domini absolut de la tipologia d'habitatge en el sector constructiu d'aquesta zona del país, en detriment d'edificis de serveis o equipaments.

Encara que les tipologies es diferenciïn entre les dues comarques –en poblacions del Vallès Occidental domina l'habitatge plurifamiliar sobre l'unifamiliar, i al Vallès Oriental les tipologies unifamiliars són més abundants–, el fenomen resulta preocupant, entre altres motius, per la despesa de territori que això suposa, per l'augment de la mobilitat insostenible, pel dispendi de recursos energètics o per la proliferant generació de residus, els més alts de totes les comarques de la Regió Metropolitana.

Però també inquieta que aquesta enorme despesa en habitatge no vagi acompanyada dels equipaments necessaris per afavorir barris o conjunts habitables autosuficients. En el moment actual es fa palès que la utilització de models agregatius resulta molt més sostenible que el model anglosaxó de vivenda unifamiliar aïllada, molt present en determinats sectors de les comarques vallesanes. Però encara que el model compacte de bloc plurifamiliar sigui el predominant, la seva agrupació ha de generar uns serveis mínims comuns per tal d'afavorir que l'àmbit privat i l'àmbit públic estableixin unes lleis de funcionament al més equilibrades possible. El límit d'una agrupació de vivendes respectuosa amb el medi comporta també el càlcul estratègic de serveis que s'han de compartir per tal de fomentar la mobilitat dels vianants, l'estalvi energètic i l'aprofitament dels recursos oferts per l'entorn. Només així es garanteix una habitabilitat ponderada, amb vista al futur.

El tercer desfasament detectat en el nombre d'obres presentades en la Biennial d'enguany és la sorprenentment baixa quantitat i, en alguns casos, qualitat dels treballs de rehabilitació, interiorisme i efimers. En aquests apartats es posa en evidència el fet que algunes de les obres podrien formar part de diverses modalitats i que, per tant, serien susceptibles de ser intercanviables: intervencions interiors d'edificis formarien també part de la categoria de rehabilitació, o a l'inrevés. Els límits, per tant, restarien oberts i entre els paràmetres de valoració dels treballs se n'incorporarien de nous.

No tenim, malauradament, dades numèriques generalistes que ens puguin ajudar a comprendre el perquè d'aquesta manca d'interès envers la restauració o la reconversió del patrimoni arquitectònic existent, sigui antic o modern, catalogat o no catalogat. En un context global en el qual se'ns recomana insistentment no

Seu Social Lola Casademunt.

Vivenda unifamiliar a Sant Feliu del Racó

continuar creixent de manera descontrolada, on cada vegada més veus científicament reconegudes ens conviden a parar, sembla que un immillorable territori on intervenir per part de l'arquitectura actual i de futur –més respectuosa amb el medi, amb menys despesa de materials i d'energia, però també més atenta a les lliçons que ens ofereix la nostra història–, seria el de la recuperació i la reconversió d'edificis existents per a nous usos. O la del disseny de muntatges i arquitectures efímeres, amb capacitat suficient per a la mutabilitat, el desplaçament i el reciclatge. De fet, alguns municipis vallesans com Badia, la Llagosta, Ripollet o Montmeló han saturat de tal manera el seu sòl edificable que la resta d'espai lliure es troba per sota del 10%. Per tant, s'haurien de veure obligats en un futur proper a la restauració, reconversió i reciclatge de les seves arquitectures o, en el millor dels casos, a l'esponjament del seu teixit edificatori per tal d'equilibrar amb espais lliures el seu sobresaturat sòl urbà.

D'altra banda, en la categoria de rehabilitació seria aconsellable considerar el fet que, donat el context important que les envolta, algunes de les obres de nova planta presentades podrien formar part d'aquest apartat. Per bé o per mal, moltes de les intervencions inserides en teixits urbans històrics consolidats, i altres edificacions que gaudeixen de la presència d'alguna peça arquitectònica patrimonial en el seu entorn proper, s'haurien d'entendre i valorar, si més no en part, des d'aquesta categoria. En alguns dels casos, els resultats són deplorables. El respecte envers l'entorn històric i urbà és inexistent i, segurament, la presència d'aquestes construccions de nova planta dins d'aquests entorns esmentats resulta molt més descontextualitzada que les humils preexistències anteriors obligades a desaparèixer.

En casos puntuals, però, algunes intervencions inserides en teixits urbans han sigut capaces d'entendre les ciutats històriques i han actuat amb un respecte exquisit amb l'entorn, sense per això renunciar als principis formals, materials, cromàtics i constructius de l'actualitat. A tall d'exemple, la magnífica casa 101 a Mollet del Vallès, un petit edifici que manifesta com l'abstracció i els principis encara vigents del moviment modern no estan en absolut renyits amb les trames urbanes històriques i amb les tipologies tradicionals i anònimes de les primeres dècades del segle XX. En àmbits no tant de nova planta com de rehabilitació o d'intervenció interior, les tres cases entre mitjaneres al centre de Sabadell, tot i la seva modestia, demostren un alt grau de sensibilitat al reconèixer, respectar i incorporar elements estructurals i materials preexistents, enriquint així les seves propostes. En aquesta línia, la intervenció quasi imperceptible sobre el pont de Sant Pere de Terrassa, tot i pertànyer a la modalitat d'espais exteriors, testifica igualment fins a quin punt els seus autors renuncien a protagonismes innecessaris i, utilitzant els mínims mitjans materials i formals, treballen la seva proposta aprofitant, valorant i potenciant la innegable força tel·lúrica dels elements preexistents del lloc històric on es troben.

En un altre ordre d'intervencions sobre el construït, és igualment lloable el reaprofitament d'edificis exempts més anònims, per reformar-los i ampliar-los. Aquest és el cas de la vivenda unifamiliar de l'Avinguda de Madrid a Sant Cugat del Vallès, o el de la tribuna de l'Atlètic Terrassa Hockey Club.

En una altra escala i, per desgràcia, amb una representació molt escassa, també s'ha de destacar l'esforç realitzat en la recuperació per a nous usos d'antigues naus industrials, testimonis de la història recent d'algunes de les principals ciutats de les comarques vallesanes. L'antic Tèxtil Besòs reconvertit en Institut d'Ensenyament Secundari a Sentmenat, la Nau Industrial de Roca Umbert transformada en biblioteca municipal a Granollers, o la rehabilitació del Vapor Codina a Sabadell per a la promotora d'habitatges municipals VIMUSA, en són els únics exemples.

Malauradament, moltes obres de nova planta, sobretot en el camp de l'habitatge plurifamiliar en bloc, podrien haver format part d'aquestes operacions de restauració o de recuperació d'edificis, si la seva construcció no hagués estat la causa de la desaparició tant de considerables peces del patrimoni industrial, com de conjunts de vivendes menestrals, sobretot a les principals ciutats del Vallès Occidental i a alguna important població del Vallès Oriental. De manera similar a les operacions de restauració i reconversió d'arquitectures fabrils, magatzems o colònies industrials obreres que s'han portat a terme a moltes ciutats europees i americanes –algunes fins i tot premiades per la UNESCO, com Tampere a Finlàndia–, s'haurien pogut mantenir amb diferents usos moltes de les peces del patrimoni industrial i del teixit urbà tradicional del Vallès. Els atributs impersonals i esquinçats d'algunes de les grans promocions de vivenda col·lectiva presents en aquesta i en altres Biennals, absolutament descontextualitzades de les trames històriques i sense cap mena d'esforç identitari envers la ciutat i el lloc on s'insereixen, es veurien si més no obligades a conviure amb la presència de teixits tradicionals i amb la recuperació d'alguns edificis industrials. I, en el millor dels casos, les seves resolucions formals reconeixrien les singularitats dels entorns i les presències històriques i formarien part de manera harmònica de la construcció del lloc. Això afavoriria també la tan necessària mistificació d'usos que garanteixen habitabilitats sostenibles, conservaria el caràcter i la idiosincràsia dels eixamples i perifèries de principis del segle passat, i no descapitalitzaria les poblacions de la seva memòria històrica. És una llàstima que, en el millor dels casos, l'únic indicatiu d'aquest passat recent amb tant pes específic sobre la societat vallesana es limiti a la presència solitària d'alguna xemeneia.

Casa 101.

Accesibilitat al pont de Sant Pere de Terrassa.

Biblioteca Municipal a Granollers

IES Sentmenat. Antic Tèxtil Besòs

Pla de les Fonts a Terrassa

Masia Can Vilallonga

Per últim, un evident i alarmant desequilibri es percep en la poca quantitat d'obres públiques i espais exteriors presentats en aquesta edició de la 4a Biennial. La preocupació va en augment si es considera, per una banda, l'alta densitat d'ocupació abans esmentada en algunes poblacions del Vallès Occidental i la conseqüent necessitat d'esponjament de les seves trames urbanes; però també la presència en molts municipis de zones intersticials, veritables fronteres impersonals entre el creixement esqueixat de les metròpolis i la presència de camps encara de conreu o zones forestals, que reclamen amb urgència un tractament i una dignificació com a espais lliures. En aquest cas, la recuperació com a espai públic i aparcament del Pla de les Fonts de Terrassa en seria un bon exemple.

En el cas del Vallès Oriental, la inquietud la mostra el caràcter eminentment rural de gran part del territori, amb un 82% d'espai lliure. Per fortuna, trobem un bon nombre d'espais naturals protegits, alguns inclosos en el Pla d'Espais d'Interès Natural i en la Xarxa Natura 2000. També sortosament, poblacions com Sant Pere de Vilamajor, Cànoves i Samalús o Fogars de Montclús es troben dins àrees protegides i les seves extensions de sòl agrícola i forestal es troben a resguard. Però d'altres, com Tagamanent, Gualba, Campins, Sant Esteve de Palautordera o Castellcir, disposen encara de molt sòl urbanitzable no desenvolupat i, malgrat nombroses veus que aconsellen el contrari, poden dilapidar el seu patrimoni natural.

Davant d'aquestes dades, es posa en evidència un fet irrefutable, reflectit novament en la minsa quantitat d'obres presentades en aquesta Biennial: la manca d'inversió en la creació d'espais lliures en zones de major densitat edificatòria, però també la falta de perspectiva en la millora o l'arranjament dels mateixos espais en zones menys denses però situades en els límits encara imprecisos entre la ciutat i el camp. I, en un altre ordre de coses, també es constata el poc avenç en el progressiu tractament, senyalització i manteniment de les actuals zones forestals, per tal de fer-les cada vegada més accessibles a la ciutadania.

Les xifres que estan sobre la taula referents al futur immediat dels espais lliures de les comarques vallesanes no són gaire esperançadores. De manera semblant a la descapitalització que està patint el patrimoni arquitectònic, es constata la progressiva desaparició del territori agrícola. Els motius principals es troben en la forta pressió exercida per creixements urbanístics d'alta o baixa densitat, en l'abandó progressiu d'aquesta activitat primària i en la substitució en àrees menys productives amb un relleu important de les espècies vegetals cultivables per espècies vegetals forestals. Això provoca que, entre altres motius, en alguns municipis sigui significativament modesta la presència d'espais lliures: entre el 50% i el 75% en els d'urbanització més elevada. En els més exageradament baixos, com Granollers i Parets, la xifra oscil·la entre el 25 i el 50%. I com s'ha esmentat abans, Ripollet, Badia, la Llagosta i Montmeló es troben per sota del 10%.

Enfront d'aquesta realitat, la convivència i mistificació d'usos que es reclamava en el cas de la preservació d'algunes edificacions industrials i dels teixits urbans preexistents resulta igualment imprescindible per tal de salvaguardar el patrimoni natural i els espais exteriors lliures i fer-los participants en la reconstrucció dels llocs. Així, una de les activitats més identitàries de les comarques vallesanes com és l'agricultura, actualment en franca decadència al Vallès Oriental i pràcticament desapareguda o forçada a desaparèixer al Vallès Occidental, podria tornar a prendre força en bona part d'un territori que, d'altra banda, es troba dotat d'unes condicions immillorables. En aquest sentit, una bona opció de futur, paral·lela al bloqueig de qualsevol altra ocupació de sòl cultivat, seria la de fomentar la recuperació del sector primari incorporant-lo de manera endreçada en parcs públics situats –per què no– al bell mig de les poblacions, o fent-lo servir d'instrument de sutura d'aquelles zones limítrofes entre camp i ciutat que resten encara per definir i que es veuen obligades a establir nous vincles amb la natura que les envolta.

Trencant novament els esquemes i realitzant una lectura més contextualitzada, dins d'aquest apartat de la Biennial que engloba els espais exteriors, també es podrien recol·locar algunes obres presents en altres categories. La d'altra banda excel·lent restauració de la masia de Can Vilallonga, destinada a seu social d'una associació hípica, no s'hauria de contemplar des d'altres paràmetres per arribar a valorar, si és el cas, la desaparició de tot l'ecosistema que des de temps immemorials la dotava de sentit, per donar pas a la, per altra banda respectable, pràctica de l'hípica? O l'arquitectònicament impecable escola de golf de Terrassa, no es podria incorporar en un apartat on se sospesés la pèrdua absoluta de tot de camps de conreu que han estat substituïts per verdíssims *greens* que, malauradament, consumeixen molta més aigua i que tan sols poden ser trepitjats per alguns privilegiats?

En aquests casos, tal com detectàvem en altres modalitats, també es podrien arribar a desdibuixar les fronteres entre les actuals categories de la Biennial, traçant nous ponts entre elles, de manera que s'activessin altres paràmetres igualment importants a l'hora de valorar la qualitat però, sobretot, l'adequació a la construcció dels llocs de les diferents arquitectures.

3. UN FUTUR INCERT, UN FUTUR OBERT

Els interrogants oberts i els desequilibris detectats a partir de les obres presentades en aquesta edició de la Biennial resten, per tant, sobre la taula. Són, en bona mesura, qüestions particulars d'aquests territoris únics; però, també, no deixen de compartir molts dels problemes que pateixen altres territoris limítrofs amb la corona de Barcelona. Miralls en els quals realitzar una lectura crítica del millor i del pitjor de l'urbanisme i de la construcció actuals a les comarques més properes a la metròpoli.

Pel que fa al futur de les comarques vallesanes, les dades oficials a curt termini són francament preocupants. Si se segueix creixent com fins ara, en 40 anys la superfície urbanitzada i el consum energètic domèstic es duplicaran; i en tan sols 5 anys, el sector primari del Vallès Oriental desapareixerà.

Davant d'aquesta realitat, és imprescindible incidir novament en la necessitat de frenar l'ocupació del territori amb obra nova i, sense per això disminuir l'activitat constructiva, decantar-se per alternatives edificatòries molt més viables quant a sostenibilitat. La sutura intel·ligent, adequada a cada realitat urbana i territorial, d'urbanitzacions disperses i aïllades amb trames més denses per tal de convertir-les en barris ben dotats, la recuperació d'edificis antics o moderns desocupats que formen part de teixits urbans històrics, l'adequació d'aquests a nous usos i superfícies acords amb els nous models de vida, el tractament i la recuperació d'espais lliures en zones d'alta densificació, o les actuacions dirigides a incentivar el sector primari en espais limítrofs, serien algunes de les línies estratègiques, entre moltes d'altres, a portar a terme, per tal de millorar l'habitabilitat i recuperar la idiosincràsia de les comarques del Vallès.

En tots aquests reptes, les institucions, tant a escala comarcal com municipal, les agrupacions de professionals i les escoles d'arquitectura hi tenen molt a dir. Pel que fa a les primeres, amb la instauració de mesures que, entre d'altres coses, equilibrin els evidents desajustos, i amb la creació de figures de protecció específiques des del planejament urbanístic. Pel que fa a les agrupacions de professionals, les cada vegada més complexes responsabilitats a assolir en tots els àmbits les aboquen a la formació d'equips multidisciplinaris per tal de no aïllar la disciplina arquitectònica de la realitat social i del medis urbans, culturals i naturals que l'envolten. En aquest sentit, el camí obert pels tres premis especials que s'atorguen en la present Biennial constata clarament que els col·legis professionals del Vallès i les seves entitats patrocinadores han començat a valorar l'arquitectura i l'urbanisme des dels paràmetres que abans s'enunciaven. Es tracta que, en les següents edicions, el Premi d'Habitatge Social de l'Obra Social de Caixa Sabadell, el Premi a la Sostenibilitat de l'Obra Social Caixa Terrassa i el Premi a la Innovació de la Fundació Banc Sabadell tinguin la deguda continuïtat i puguin veure's reflectits en la resta de categories.

Pel que fa a l'ensenyament universitari, no és casual que molts dels arquitectes presents en aquesta Biennial siguin professors de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès o exalumnes d'aquesta. És evident, per tant, que aquesta institució gaudeix de dignes representants, algun d'ells amb més d'una obra seleccionada. En aquest sentit, la tasca pedagògica de l'Escola és rellevant: el centre té la responsabilitat de fomentar la investigació i de continuar formant els futurs arquitectes que s'encarregaran tard o d'hora d'operar en el territori de les comarques vallesanes.

En aquest context es fa cada vegada més necessària la creació d'una plataforma comuna on la recerca i la innovació portades a terme des de l'Escola i les operacions vinculades amb la realitat que es realitzen des de les seus dels col·legis professionals puguin establir els vincles suficients per avançar conjuntament. Hem de creure que, tant una majoria dels professionals que operen en els territoris del Vallès, com els docents i estudiants de l'Escola d'Arquitectura són conscients dels nous reptes amb els quals la disciplina s'enfronta. I un d'aquests reptes més propers resideix precisament en la millora i recuperació dels principals valors de les ciutats, de la història, del paisatge i dels entorns naturals per tal de fomentar una habitabilitat cada vegada més sostenible. Els territoris de les comarques del Vallès ens ofereixen precisament, en dues comarques que s'estenen de nord a sud entre les Serralades Litoral i Prelitoral, els recursos naturals i artificials ideals perquè això es produeixi. Aprofitem-ho ara que encara hi som a temps.

Magda Mària
doctora arquitecta
Professora de la ETS d'Arquitectura del Vallès

FONTS CONSULTADES

2a BIENNIAL D'ARQUITECTURA DEL VALLÈS 2003. COAC, Barcelona, 2003

3a BIENNIAL D'ARQUITECTURA DEL VALLÈS 2005. COAC, Terrassa, 2005

FONT ARELLANO, Antonio, *Transformacions urbanitzadores 1977-2000*. Àrea Metropolitana de Barcelona. Mancomunitat de Municipis. Barcelona, 2005

SITPU: Sistema d'Informació Territorial del Planejament Urbanístic del DTPOP:
www10.gencat.net/ptop/AppJava/cat/estadistica/sintesi/planejament/sup.jsp

La producció residencial segons tipologies edificatòries a la província de Barcelona. Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona

Escola de golf a Terrassa